כפר עולמי · יחידה 5: יישובים כפריים ועירוניים · חוברת קטנה

מבנה העיר ושימושי קרקע

חוברת תלמיד · **ז' רגיל**

משרדים במרכז, מפעלים בשוליים – העיר היא פאזל של שימושי קרקע

שם:	כיתה:	תאריך:

מה בחוברת?

1. מושגי מפתח
2. קוראים: איך בנויה עיר?
3. חלק א' – מתרגלים מושגים
4. חלק ב' – בודקים הבנה
5. חלק ג' – חושבים כמו גאוגרפים
6. כרטיס יציאה ✂

משחקים לשיעור הזה (חידון מהיר, איש תלוי, טריוויה ועוד) באתר: https://geo-z-chovrot-tiny.sites.tab.bot/

יצרה: רוית ראש בן ישי

מושגי מפתח

קראו את המושגים. נשתמש בהם בכל החוברת.

עיר בירה

העיר שבה נמצאים מוסדות השלטון המרכזיים של המדינה.

לדוגמה: ירושלים היא בירת ישראל.

תפקוד העיר

הפעילות הכלכלית העיקרית שבזכותה עיר התפתחה, כמו נמל, תיירות, שלטון, תעשייה או לימודים.

לדוגמה: אילת היא עיר תיירות.

שימושי קרקע

הייעוד של כל שטח בעיר: מגורים, מסחר, תעשייה, תחבורה, מבני ציבור או שטח פתוח.

לדוגמה: שכונה, קניון, פארק ואזור תעשייה.

עיר נמל

עיר שצמחה סביב נמל ימי והסחר שעובר בו.

לדוגמה: חיפה ואשדוד.

מבני ציבור

מבנים שמשרתים את כל התושבים, כמו בתי ספר, בתי חולים, ספריות ומתנ״סים.

לדוגמה: בית ספר, ספרייה ובית חולים.

מע״ר

מרכז העסקים הראשי בלב העיר, שבו מרוכזים משרדים, בנקים, חנויות ובילוי, ומחירי הקרקע הגבוהים ביותר.

לדוגמה: רחוב מרכזי עם מגדלי משרדים.

שימור עירוני

שמירה על מבנים ורחובות היסטוריים ושילובם בעיר החדשה.

לדוגמה: בית אבן עתיק ששופץ והפך למוזיאון.

תכנית מתאר

מסמך ומפה שקובעים איזה שימוש יהיה בכל שטח בעיר, כדי שהעיר תתפתח בסדר.

לדוגמה: מפה שמסמנת היכן ייבנה פארק חדש.

קוראים

איך בנויה עיר?

לכל עיר יש תפקוד עיקרי שבזכותו התפתחה. עיר נמל צמחה סביב הנמל והסחר הימי; עיר תיירות חיה ממבקרים שבאים לחוף, לנוף או לאתרים היסטוריים; בעיר בירה נמצאים מוסדות השלטון; עיר תעשייה התפתחה סביב מפעלים; ועיר אוניברסיטה – סביב קמפוס. ערים רבות ממלאות כמה תפקידים, אך אחד בולט יותר.

מפת העיר מחולקת לפי שימושי קרקע: מגורים, מסחר ושירותים, תעשייה, תחבורה, מבני ציבור ושטח פתוח. בלב העיר נמצא המע״ר – מרכז העסקים הראשי – עם משרדים, בנקים, חנויות ובילוי. אליו קל להגיע בתחבורה ציבורית מכל העיר, ולכן מחירי הקרקע בו הגבוהים ביותר.

שימושי הקרקע אינם מקריים. מפעלים נבנים ליד נמל, רכבת או כביש ראשי, ולרוב הרחק מהמגורים בגלל רעש וזיהום. מרכזי קניות חדשים קמים בשולי העיר, שם יש שטח פנוי וזול לחניה. כדי שהעיר תתפתח בסדר מכינים תכנית מתאר – מסמך ומפה שקובעים מה ייבנה בכל שטח. זהו התכנון העירוני.

ערים משתנות. מפעלים ישנים נסגרו או עברו לשוליים, ובמקומם קמו משרדים, דירות, בתי קפה וטיילות. שכונות ותיקות משנות אופי, ולעיתים המחירים בהן עולים. כדי שהעיר לא תאבד את סיפורה מקפידים על שימור עירוני – שמירה על מבנים ורחובות היסטוריים ושילובם בעיר החדשה.

חלק א׳ – מתרגלים מושגים

בחלק הזה נחבר כל מושג להגדרה שלו, ונזהה דוגמאות מהחיים.

1. התאימו: כתבו בריבוע את האות של ההגדרה המתאימה.

1. תפקוד העיר	**א.** העיר שבה נמצאים מוסדות השלטון המרכזיים של המדינה.
2. עיר בירה	**ב.** מבנים שמשרתים את כל התושבים, כמו בתי ספר, בתי חולים, ספריות ומתנ״סים.
3. עיר נמל	**ג.** עיר שצמחה סביב נמל ימי והסחר שעובר בו.
4. שימושי קרקע	**ד.** מרכז העסקים הראשי בלב העיר, שבו מרוכזים משרדים, בנקים, חנויות ובילוי, ומחירי הקרקע הגבוהים ביותר.
5. מע״ר	**ה.** הייעוד של כל שטח בעיר: מגורים, מסחר, תעשייה, תחבורה, מבני ציבור או שטח פתוח.
6. מבני ציבור	**ו.** הפעילות הכלכלית העיקרית שבזכותה עיר התפתחה, כמו נמל, תיירות, שלטון, תעשייה או לימודים.

2. השלימו: לאיזה מושג מתאימה כל דוגמה?

מחסן מילים: תכנית מתאר מבני ציבור מע״ר שימור עירוני

1. בית אבן עתיק ששופץ והפך למוזיאון. – זו דוגמה ל־_____
2. מפה שמסמנת היכן ייבנה פארק חדש. – זו דוגמה ל־_____
3. בית ספר, ספרייה ובית חולים. – זו דוגמה ל־_____
4. רחוב מרכזי עם מגדלי משרדים. – זו דוגמה ל־_____

חלק ב׳ – בודקים הבנה

חזרו לקטע הקריאה. הקיפו את התשובה הנכונה, וסמנו נכון או לא נכון.

1 מה מסביר את מחירי הקרקע הגבוהים במע״ר?

- ◯ א. קרבה לשדות
- ◯ ב. נגישות גבוהה וריכוז עסקים
- ◯ ג. מרחק מהתחבורה
- ◯ ד. שטח פנוי רב

2 מדוע מרכזי קניות חדשים קמים בשולי העיר?

- ◯ א. כי שם הקרקע יקרה
- ◯ ב. כי אין שם כבישים
- ◯ ג. כי שם יש שטח פנוי וזול לחניה
- ◯ ד. כי שם גרים רוב התושבים

3 איזה שימוש קרקע הוא ״מבנה ציבור״?

- ◯ א. ספרייה עירונית
- ◯ ב. מגדל משרדים
- ◯ ג. מפעל
- ◯ ד. דירת מגורים

4 מהי תמורה אופיינית במבנה העיר בעשורים האחרונים?

- ◯ א. בניית מפעלים במרכז העיר
- ◯ ב. הפיכת פארקים לשדות
- ◯ ג. סגירת בתי ספר
- ◯ ד. מפעלים ישנים שהפכו למשרדים, דירות ובילוי

5 מה המטרה של שימור עירוני?

- ◯ א. לשמור על מבנים ורחובות היסטוריים ולשלב אותם בעיר
- ◯ ב. להרוס בניינים ישנים
- ◯ ג. לעצור כל בנייה
- ◯ ד. לבנות רק מגדלים

נכון או לא נכון? אם לא נכון – תקנו בשורה.

1	עיר יכולה למלא כמה תפקידים בבת אחת.	נכון	לא נכון
2	מפעלים נבנים בדרך כלל במרכז שכונות המגורים.	נכון	לא נכון
3	תכנית מתאר קובעת איזה שימוש יהיה בכל שטח.	נכון	לא נכון
4	כששכונה ותיקה משנה אופי, המחירים בה תמיד יורדים.	נכון	לא נכון

חלק ג׳ – חושבים כמו גאוגרפים

כאן אין תשובה אחת נכונה. כתבו במשפטים מלאים והסבירו את דעתכם.

1 מיינו את הערים לפי תפקודן העיקרי: אילת, אשדוד, ירושלים, רחובות (מכון מחקר ואוניברסיטה). נמקו כל אחת.

2 הסבירו מדוע אזור תעשייה ממוקם בדרך כלל ליד כביש ראשי ורחוק ממגורים.

3 ערכו תצפית ברחוב אחד ביישוב שלכם: כתבו שלושה שימושי קרקע שראיתם, בלי להביע דעה.

התחילו כך: ברחוב ראיתי...

כרטיס יציאה – מבנה העיר ושימושי קרקע

גזרו לאורך הקו המקווקו ומסרו למורה. שם: _____

1 כתבו שלושה תפקודים של ערים.

2 מהו המע״ר ולמה הקרקע בו יקרה?

3 מהי תכנית מתאר?

איך הבנתי? ◯ הבנתי היטב ◯ הבנתי חלקית ◯ אני צריכים/ות עזרה